

Sygn. akt II PK 234/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 sierpnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B. B.

przeciwko Zakładowi Poprawczemu w K.

o wynagrodzenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Spółecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 sierpnia 2015 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego w B.

z dnia 13 marca 2014 r.,

I. oddała skargę kasacyjną i nie obciąża powódki kosztami postępowania kasacyjnego na rzecz strony pozwanej,

II. radcy prawnemu E. K. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w B. 900 zł tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, przy czym kwotę tą należy podwyższyć o stawkę obowiązującego podatku VAT.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w B. wyrokiem z 13 marca 2014 r. oddalił apelację skarżącej powódki B. B. od wyroku Sądu Rejonowego w B. z 20 lipca 2012 r., którym oddalono jej powództwo o zasądzenie wyrównania wynagrodzenia wraz z pochodnymi i odsetkami. Żądanie odwoływało się do bezprawnego (bez zastosowania art. 42 k.p.) pozbawienia powódki dodatku za prowadzenie kasy od 1 czerwca 2008 r. Pozwany pracodawca zarzucał, że nowe rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 30 kwietnia 2008 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników niebędących nauczycielami, zatrudnionych w szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez organy administracji rządowej oraz w niektórych innych jednostkach organizacyjnych (Dz.U. Nr 82, poz. 493) nie przewidywało takiego dodatku, natomiast zwiększyło wynagrodzenie powódki o 679 zł (57,98).

Sąd Rejonowy ustalił, że powódka była zatrudniona jako referent i wykonywała także obowiązki kasjera. Przed zmianą wynikającą z rozporządzenia z 30 kwietnia 2008 r. jej wynagrodzenie zasadnicze wynosiło 1.171 zł a dodatek stażowy 234,20 zł, otrzymywała ponadto dodatek za trudne warunki pracy 351,30 zł i dodatek kasowy 292,75 zł. Pracodawca 19 maja 2008 r. poinformował powódkę, że po zmianie, na mocy nowego rozporządzenia, otrzymywać będzie wynagrodzenie zasadnicze 1.850 zł, dodatek stażowy 370 zł i dodatek za trudne warunki pracy 740 zł. Powódka 20 maja 2008 r. została poinformowana o utracie mocy poprzedniego rozporządzenia z 3 lipca 1996 r., na podstawie którego był wypłacany dodatek z tytułu pełnienia obowiązków kasjera.

Sąd Rejonowy regulację wynagrodzenia powódki od 1 czerwca 2008 r. na podstawie nowego rozporządzenia uznał za prawidłową. Dodatek z tytułu pełnienia obowiązków kasjera został zlikwidowany i powódka otrzymała wyższe wynagrodzenie niż poprzednio, w tym zwiększony do 40% dodatek za trudne warunki pracy. Regulacja był zgodna z przepisami nowego rozporządzenia (§ 18 i 19). Punktem odniesienia w ocenie korzystności nowego wynagrodzenia nie mogła być kwota wypłacona w maju 2008 r., gdyż wówczas wypłacono powódce wyrównanie od stycznia 2008 r. i jeszcze z dodatkiem kasjera. Odnosząc się do zarzutu braku wypowiedzenia zmieniającego Sąd stwierdził, że powódka przyjęła

do wiadomości pismo pracodawcy z 20 maja 2008 r., informujące o zlikwidowaniu dodatku i przez 3 lata nie podnosiła okoliczności, że pracodawca nie dokonał wypowiedzenia zmieniającego w tym zakresie.

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu oddalenia apelacji stwierdził, że przepisy nowego rozporządzenia z 30 kwietnia 2008 r. nie przewidywały dodatku z tytułu pełnienia obowiązków kasjera, który powódka otrzymywała na mocy § 19 poprzedniego rozporządzenia z 3 lipca 1996 r. Przepis ten utracił moc 31 maja 2008 r., tj. po wejściu w życie nowego rozporządzenia. Pomimo utraty tego dodatku wynagrodzenie powódki zgodnie z § 18 rozporządzenia z 30 kwietnia 2008 r. nie było niższe od wynagrodzenia przed 1 czerwca 2008 r. Pracodawca ustalił wysokość wynagrodzenia za pracę na zasadach określonych w nowym rozporządzeniu. Sąd zauważył, iż powódka otrzymała najniższą podwyżkę wynagrodzenia zasadniczego, jednakże nie miało to znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy ponieważ Sąd nie może ingerować w wysokość podwyżki dla poszczególnych pracowników, jeżeli ich wynagrodzenie jest zgodne z tabelą miesięcznych stawek wynagrodzenia zasadniczego oraz stanowisk zaszeręgowań i kwalifikacji zawodowych.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie: 1) art. 42 § 1 k.p. w związku z § 20 i § 18 rozporządzenia z 30 kwietnia 2008 r. przez niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, że pracodawca zaprzestając wypłaty dodatku kasowego (który był stałym składnikiem wynagrodzenia powódki), nie miał obowiązku dokonania wypowiedzenia zmieniającego; 2) § 17 tego rozporządzenia przez niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, że podwyższenie na jego podstawie, dodatku za trudną pracę w związku z posiadaniem przez pracownika ponad 25-letniego stażu pracy może stanowić rekompensatę za utracony dodatek kasowy; 3) § 18 rozporządzenia przez niewłaściwe zastosowanie i oddalenie powództwa mimo bezprawnego obniżenia wynagrodzenia za czerwiec i kolejne miesiące w stosunku do wynagrodzenia za miesiące poprzedzające wejście w życie rozporządzenia; 4) § 19 rozporządzenia przez nieprawidłowe zastosowanie i przyjęcie, iż stanowił podstawę podwyższenia wynagrodzenia, podczas gdy stanowił wyłącznie podstawę, w przypadku przyznania podwyżki, do jej zastosowania z mocą wsteczną, tj. począwszy od stycznia 2008 r.; 5) art. 60 k.c. i 65 k.c. w związku z

art. 300 k.p. przez ich niezastosowanie do wykładni oświadczenia woli złożonego przez pozwanego 19 maja 2008 r., w którym poinformował powódkę wyłącznie o tym, że na podstawie rozporządzenia ustala jej wynagrodzenie zasadnicze w wyższej wysokości od 1 stycznia 2008 r., polegające na przypisaniu temu oświadczeniu treści, których ono nie zawierało i których powódka nie mogła w żaden sposób wywnioskować z jego literalnego brzmienia; 6) art. 61 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p. przez niezastosowanie polegające na nieprzypisaniu żadnego znaczenia niespornym okolicznościom sprawy, tj. faktowi złożenia powódce oświadczenia woli o podwyższeniu wynagrodzenia zasadniczego z jednoczesnym zachowaniem pozostałych warunków wynagradzania na tydzień przed poinformowaniem w drodze jednostronnego oświadczenia pozwanego o zaprzestaniu wypłaty dodatku kasowego; 7) art. 11³ k.p. przez niezastosowanie polegające na oddaleniu powództwa mimo dostrzeżenia przez sąd pokrzywdzenia powódki działaniami pozwanego; 8) art. 8 k.p. przez niezastosowanie; 9) art. 77³ § 1 k.p. przez niewłaściwą wykładnię i nie przeprowadzenie analizy warunków wynagradzania powódki i ich zmiany przez pryzmat dopuszczalności ustalenia warunków pracy pracowników zatrudnionych w państwowych jednostkach sfery budżetowej w innym trybie niż przewidziany przez rozporządzenia ministra właściwego do spraw pracy, w tym w ramach indywidualnych uzgodnień pracodawcy z pracownikiem; 10) art. 378 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. i w konsekwencji art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie zarzutów apelacji, przejawiające się brakiem przeprowadzenia analizy zarzutu przypisania przez Sąd pierwszej instancji oświadczeniu woli pozwanego z 19 maja 2008 r. o podwyższeniu wynagrodzenia powódce cech, których to oświadczenie nie posiadało i przypisanie treści, których jego literalne brzmienie nie zawierało, jak również zlekceważeniu zarzutu naruszenia art. 8 k.p.; 11) art. 385 k.p.c. przez zastosowanie, mimo że apelacja powódki jest zasadna; 12) art. 102 k.p.c. przez niezastosowanie i obciążenie powódki kosztami postępowania, w sytuacji gdy została pokrzywdzona działaniami pracodawcy (co dostrzegły Sądy obu instancji) a nadto działała w uzasadnionym przekonaniu co do słuszności swoich roszczeń (pismo Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej).

Pozwany wniósł o oddalenie skargi i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie są zasadne i dlatego została oddalona.

1. Zarzuty procesowe skargi mają znaczenie, gdy uchybienie przepisom postępowania mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). O wyniku sprawy zakończonej wyrokiem decyduje prawo materialne i dlatego to ono stanowi punkt odniesienia dla oceny zarzutów procesowych. Te zaś w skardze sprowadzają się do kwestii materialnych. Wszak zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c. łączy się z „brakiem przeprowadzenia przez Sąd II instancji analizy zarzutu przypisania przez Sąd I instancji oświadczeniu woli pozwanego z 19 maja 2008 r. o podwyższeniu wynagrodzenia powódce cech, których to oświadczenie nie posiadało i przypisanie treści, które jego literalne brzmienie nie zawierało ...”. Chodzi więc o skutki materialne w postaci określonej woli, natomiast samo następstwo zdarzeń jest klarowne i nie było sporne. W szczególności Sądy nie stwierdziły, że zachowania (oświadczenia) pozwanego stanowiły wypowiedzenie zmieniające warunki płacowe. Pozwany nie stosował art. 42 k.p. i nie twierdził aby było inaczej. Takiej samej oceny wymaga zarzut „zlekceważenia zarzutu naruszenia art. 8 k.p.”, gdyż jest to przepis prawa materialnego i nie w nim kotwicz się zasadnicze żądanie zachowania dodatku za pełnienie obowiązków kasjera. Nie został naruszony art. 385 k.p.c., skoro Sąd oddalił apelację. Natomiast zarzut naruszenia art. 102 k.p.c. nie jest zasadny, gdyż jest to regulacja szczególna do zasady z art. 98 k.p.c., dlatego nie można uznać, że powinien być stosowany przez Sąd drugiej instancji, skoro stwierdził (inaczej niż w zarzucie), że podwyżka choć najniższa, to była zgodna z nowym zaszeregowaniem, co nie prowadziło do uwzględnienia apelacji.

2. W zakresie zarzutów materialnych skarga oparta jest na założeniu, że dopóki pracodawca nie wypowie powódce dodatku kasowego w trybie art. 42 k.p., dopóty ma ona prawo do tego dodatku wraz ze wzrostem świadczeń od niego zależnych (nagrody jubileuszowej i trzynastki). Skarżąca kwalifikuje to jako

niezgodne z przepisami zaniżenie jej wynagrodzenia, przy czym punktem ciężkości takiej kwalifikacji ma być brak trybu z art. 42 k.p. lub porozumienia zmieniającego.

3. Skarga podlega rozpoznaniu tylko w granicach zarzutów jej podstaw (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Chodzi więc o naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.). Nieuprawnione jest zapatrywanie skarżącej, że zmiana wynagrodzenia pracownika możliwa jest tylko w drodze wypowiedzenia zmieniającego na podstawie art. 42 k.p. (ewentualnie porozumienia stron). Zmiana taka możliwa jest również z mocy prawa, czyli skutkiem zmiany przepisów prawa pracy o większej randze niż zakładowe prawo płacowe i postanowienia indywidualnej umowy o pracę (art. 9 k.p.). Na tym tle bez znaczenia jest zarzut naruszenia art. 77³ § 1 k.p., gdyż jedynie potwierdza wnioskowanie przyjęte w zaskarżonym wyroku, że dla pracowników zatrudnionych w państwowych jednostkach sfery budżetowej, warunki wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą, jeżeli nie są oni objęci uzp, określa minister właściwy do spraw pracy.

4. Niezasadny jest zarzut niewłaściwego zastosowania art. 42 k.p., gdyż przepis ten nie był stosowany przez pracodawcę i Sądy pierwszej i drugiej instancji również nie stwierdziły, że pracodawca miał obowiązek zastosować ten przepis. Czym innym jest więc zawarta w zarzucie konstatacja skarżącej o podzieleniu przez Sądy stanowiska, że pracodawca zaprzestając wypłaty dodatku kasowego nie miał obowiązku dokonania wypowiedzenia zmieniającego i czym innym jest naruszenie art. 42 k.p. przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie. W takiej sytuacji można jedynie odwołać się do zasadnego stanowiska orzecznictwa, że art. 42 § 1 k.p. stanowi tylko przepis odsyłający, który bezpośrednio niczego nie reguluje (przepisy o wypowiedzeniu umowy o pracę stosuje się odpowiednio do wypowiedzenia wynikających z umowy warunków pracy i płacy) i wobec tego jako taki bezpośrednio nie może on zostać naruszony (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 5 maja 1999 r., I PK 675/98, OSNP 2000 nr 13, poz. 511 i z 10 listopada 1999 r., I PKN 345/99, OSNP 2001 nr 6, poz. 195).

5. Zarzut naruszenia § 18 i § 20 rozporządzenia z 30 kwietnia 2008 r. niezasadnie jest więc łączony z zarzutem naruszenia 42 k.p., gdyż Sądy rozstrzygnęły, iż wypowiedzenie zmieniające nie jest konieczne, gdy zachodzi

zmiana przepisów powszechnych wpływająca korzystnie na wynagrodzenie pracowników w sferze budżetowej. Punktem ciężkości argumentacji Sądów było więc odwołanie się do prawa powszechnego, a w szczególności do wynikającego z § 18 tego rozporządzenia zastrzeżenia, że wynagrodzenia pracowników od 1 czerwca 2008 r., ustalone na podstawie nowych przepisów, nie mogły być niższe od wynagrodzenia przysługującego przed tym dniem. Innymi słowy uprawnione jest stwierdzenie, że to zmiana prawa powszechnego modyfikuje warunki wynagrodzenia pracowników. W konsekwencji zmiana przez prawodawcę prawa powszechnego co do warunków płacy, w tym przypadku na podstawie rozporządzenia, powoduje zmianę w umowie o pracę z mocy art. 56 k.c. w związku z art. 300 k.p. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 2009 r., II PK 277/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 290 i z 2 września 2003 r., I PK 290/02, OSNP 2004 nr 17, poz. 299).

6. Rzecz więc w tym, że dodatek kasowy nie istniał już w nowym prawie (rozporządzeniu z 30 kwietnia 2008 r.) i pracodawca nie miał podstawy prawnej do dalszego wypłacania takiego dodatku. Podstawa ta nie wynikała również z umowy o pracę, gdyż umowa nie była samodzielnym źródłem prawa do dodatku kasowego. Pozwany pracodawca (jako jednostka budżetowa) był ograniczony w dowolnym kształtowaniu składników wynagrodzenia i ich wysokości. Źródłem prawa do dodatku było poprzednie rozporządzenie z 3 lipca 1996 r. Zgodnie z § 19 ust. 1 pkt 1 tego rozporządzenia pracownikowi wykonującemu dodatkowe zadania przysługiwało odrębne wynagrodzenie w wysokości od 5 do 25% wynagrodzenia zasadniczego wynikającego z osobistego zaszeregowania z tytułu pełnienia obowiązków kasjera. Umowa zatem jedynie powieliała podstawę wynikającą z rozporządzenia, nawet gdy dodatek określała w górnej wysokości. Dodatek wypłacany był więc na podstawie szczególnej regulacji normatywnej i bez tej regulacji nie było podstaw do dalszej wypłaty. W tym znaczeniu nie było to świadczenie, które zostało określone przez pracodawcę w umowie samodzielnie, czyli odrębnie i bez podstawy w rozporządzeniu. Nie inaczej było w sferze faktycznej. Nie ustalono iż dodatkowe obowiązki kasjerki skarżąca wykonywała kosztem obowiązków podstawowych, w szczególności kosztem normalnego czasu pracy. Jeżeli dalej te obowiązki wykonywała w takim samym zakresie (choć tu

ujawnił się spór w sprawie), to utrata dodatku kasowego mogła być „rekompensowana” wzrostem wynagrodzenia zasadniczego, zwłaszcza, że według dokumentów w aktach osobowych skarżąca miała zakres czynności samodzielnego referenta.

7. Bezprawności w działaniu pozwanego nie potwierdzają zarzuty naruszenia § 18 i § 19 rozporządzenia, gdyż pozwany wypełnił zobowiązania (normy) wynikające z tych przepisów. Po wejściu nowego rozporządzenia wynagrodzenie skarżącej nie było niższe niż na podstawie poprzedniego rozporządzenia (§ 18) i nowe stawki wynagrodzenia zasadniczego zastosowano już od 1 stycznia 2008 r., czyli z wyrównaniem do maja 2008 r. (§ 19).

8. W tej sekwencji niezrozumiały jest zarzut naruszenia § 17 rozporządzenia, gdyż nie dotyczy on wynagrodzenia, lecz zachowania zatrudnienia na stanowisku przez pracowników nieposiadających kwalifikacji wymaganych dla stanowiska zajmowanego w dniu wejścia rozporządzenia.

9. Podstawę prawną żądania dodatku kasowego skarżąca niezasadnie opiera na zarzucie naruszenia art. 60 i 65 k.c. oraz 61 § 1 w związku z art. 300 k.p. Okoliczności nie są sporne, co wynika z samego zarzutu. Jednak nieuprawnione byłoby stwierdzenie, iżby pozwany oświadczył, że powódka zachowuje dalej prawo do dodatku kasowego. Nie ustalono takiego oświadczenia pozwanego, zwłaszcza wobec treści jego pism z 19 i 20 maja 2008 r. i przede wszystkim nowego rozporządzenia, nieprzewidującego spornego dodatku. Następstwo zdarzeń wyraźnie ujawnia, że pozwany oświadczył to skarżącej w piśmie z 20 maja 2008 r. Nieracjonalnie i bezpodstawnie więc argumentuje się w skardze, że skoro w pierwszym oświadczeniu podano powódce nowe składniki wynagrodzenia, to wynika z tego zachowanie dodatku kasowego. Wskazane wyżej przepisy nie uzasadniają wnioskowania skarżącej, gdyż nie stanowią źródła prawa do dodatku kasowego lecz dotyczą tylko oświadczenia woli, jego treści i daty złożenia. Przepisy te nie zostałyby naruszone nawet gdyby w pierwszym piśmie pracodawca oświadczył, że podwyżka wynagrodzenia miała pokryć utracony dodatek kasowy. Niemniej w aspekcie korzystnej relacji do poprzedniego wynagrodzenia taka analiza została przeprowadzona. Nastąpił wzrost wynagrodzenia zasadniczego i w konsekwencji całego wynagrodzenia. W drugim etapie, a więc po piśmie powódki o

zwiększenie dodatku za trudną pracę (pismo z 1 września 2008 r.), pozwany podwyższył jej jeszcze dodatek za trudne warunki o 10% (do 40%). W sprawie ujawniło się, że ze względu na podstawę prawną tego dodatku (§ rozporządzenia z 30 kwietnia 2008 r.) stanowiło to wówczas określony kompromis ze strony pracodawcy i odpowiedź na żądanie powódki. Nie oznacza to, że ten wzrost specjalnego dodatku miał równoważyć brak trybu z art. 42 k.p., gdyż zaniechanie wypłaty dodatku kasowego wynikało z nowej regulacji *ipso iure*.

10. Zarzut naruszenia art. 11³ k.p. nie jest zasadny, gdyż zakazuje dyskryminacji, dlatego byłby aktualny gdyby przedmiotem sporu była utrata dodatku kasowego ze względu na określoną przyczynę dyskryminacji. Nie taka była jednak podstawa faktyczna powództwa (art. 187 § 1 k.p.c.). W konsekwencji nie taki był również przedmiot sprawy, czyli wyrównanie wynagrodzenia ze względu na dyskryminację. Przedmiotem sporu była zapłata dodatku kasowego z wyrównaniem świadczeń pochodnych i zarzut jednostronnego zaniechania jego wypłaty oraz braku wypowiedzenia zmieniającego lub porozumienia stron.

11. Nie jest zasadny zarzut naruszenia art. 8 k.p., gdyż nie stanowił podstawy oddalenia powództwa. Nie jest to również regulacja która może stanowić podstawę materialną żądania (powództwa). Wobec argumentacji zarzutu można zauważyć, że powódka korzysta z prawa do niekrótkiego (3-letniego) terminu przedawniania, choć stanowisko pozwanego odmawiające wypłaty dodatku kasowego albo wyższego wynagrodzenia, niż przyznane już w 2008 r. było konsekwentne (jednoznaczne).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

Zaważając na przesłanki leżące u podstaw ustanowienia skarżącej pełnomocnika z urzędu na podstawie art. 102 k.p.c. odstąpiono od obciążenia jej kosztami postępowania kasacyjnego strony pozwanej.

O kosztach pełnomocnika z urzędu orzeczono na podstawie § 2 ust. 3, § 6 pkt 5, § 11 ust. 1 pkt 2, § 12 ust. 4 pkt 2, § 15 i 16 rozporządzenia z 28 grudnia 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

